

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 8)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เกิดขึ้นจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ และให้ความสำคัญกับการคิด โดยนักเรียนที่จบช่วงชั้น จบการศึกษาค่าบังคับ หรือจบการศึกษาระดับพื้นฐานจะต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2548 ก : 26) ทั้งนี้เพราะการคิดเป็นทักษะที่จำเป็นมากในสังคมของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี การคิดเป็นศักยภาพที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีมีประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมได้มากมาย กลไกของความสามารถในการคิดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคุณสมบัติพื้นฐานภายในของมนุษย์ที่

เหนียวนำ เอื้ออำนวยให้เกิดการคิดและตัดสินใจ สามารถจัดเป็นกลุ่มได้ 6 กลุ่ม คือ ใจกว้าง และเป็นธรรมชาติ หรือร้อน ขอบวิเคราะห์และผสมผสาน ขยันต่อสู้และอดทน มั่นใจในตนเอง และน่ารัก น่าคบ (ทิตานา แจมมณี และคณะ. 2540 : 113)

การคิดวิเคราะห์เป็นความสามารถในการจำแนก แยกแยะองค์ประกอบต่างๆ ของสิ่งหนึ่งซึ่งอาจเป็นวัตถุ สิ่งของ เรื่องราว หรือเหตุการณ์ และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อค้นหาสภาพความเป็นจริง หรือสิ่งที่สำคัญ ของสิ่งที่กำหนดนั้น (สุวิทย์ มูลคำ. 2547 : 9) มีประโยชน์ช่วยส่งเสริมความฉลาดทางสติปัญญา ลดการอ้างประสบการณ์ส่วนตัว เป็นข้อสรุปทั่วไป จุดค้นสาระของความประทับใจในครั้งแรก เป็นพื้นฐานในการคิดมิติอื่น ๆ ช่วยในการแก้ปัญหา ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สมเหตุสมผล และทำให้เข้าใจแจ่มกระจ่าง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2546 : 32-46) การคิดวิเคราะห์ยังช่วยให้ทราบสาเหตุ ผลกระทบ และสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อแก้ปัญหา เตรียมป้องกัน กำหนดนโยบายและการวางแผนกลยุทธ์ ช่วยให้ทราบเบื้องหน้า เบื้องหลังของเหตุการณ์ประจำวัน จากการวิเคราะห์ข่าว ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุใดจึงเกิด ส่งผลกระทบต่ออย่างไร จะป้องกันหรือวางแผนอย่างไร (สุวิทย์ มูลคำ. 2547 : 39) ด้วยความสำคัญดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 10) กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษามาตรฐานที่ 4 ไว้ว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ มีตัวบ่งชี้คือ 1) สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด และมีการคิดแบบองค์รวม 2) สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการตัดสินใจได้ 3) ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ 4) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี และมีจินตนาการ สอดคล้องกับสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549 : 3) ก็ได้กำหนดให้มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ เป็นมาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553) เช่นกัน

จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หลังจากที่ได้สถานศึกษาใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมาระยะหนึ่ง พบว่า มาตรฐานด้านผู้เรียน กล่าวคือ มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิด

ใคร่ตรง และมีวิสัยทัศน์อยู่ในระดับปรับปรุงเสียเป็นส่วนใหญ่ จากการสรุปการประเมินผลของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ครั้งสุดท้ายจากสถานศึกษา จำนวน 17,526 แห่ง มีสถานศึกษาเพียงร้อยละ 11.1 ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดี (มีผู้เรียนร้อยละ 75 ขึ้นไป) ได้ผลการประเมินต่ำที่สุดจากมาตรฐานทั้งหมด 14 มาตรฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโดยภาพรวมของการจัดการศึกษา ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดใคร่ตรง และมีวิสัยทัศน์ในมาตรฐานที่ 4 มีผู้เรียนบรรลุผลน้อยมาก (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2549 : 1) ในทำนองเดียวกัน ผลการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ปีการศึกษา 2549 พบว่า มาตรฐานที่ควรพัฒนาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นคือ มาตรฐานที่ 4 นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ นักเรียนขาดการฝึกให้คิดวิเคราะห์ จำแนก จัดกลุ่มทำให้ไม่สามารถจัดกลุ่ม จำแนก คิดวิเคราะห์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1. 2549 : 84) และผลการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพสถานศึกษา ปีการศึกษา 2550 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ก็พบว่า มาตรฐานที่ 4 มีผลการประเมินคุณภาพต่ำที่สุด เช่นเดียวกัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2. 2550 : 16)

อย่างไรก็ตามจากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่ต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหา และปรับปรุงพัฒนาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการบริหารและการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ความสามารถการคิดของผู้เรียนจึงมีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งจะต้องมีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ พัฒนาครู แต่งตั้งคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง จัดทำสื่อ นวัตกรรม เครื่องมือ วัดความสามารถทางการคิด จัดทำแผนพัฒนา และดำเนินการอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และมีการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลเป็นระยะ ๆ นำผลมาปรับปรุง พัฒนาส่งเสริมผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (ทิตนา เขมมณี. 2547 : 20) เพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาในการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ในสถานศึกษาในทิศทางเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้โรงเรียนมีการจัดการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ใน 9 ด้าน คือ 1) จัดให้มีจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศทางกายภาพห้องเรียน 2) สนับสนุนทรัพยากร 3) จัดปัจจัยเชื้อต่อการคิดของครู/นักเรียน 4) ประสานเครือข่ายชุมชนสร้างครูแกนนำการคิด 5) พัฒนาบุคลากร 6) การนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผล 7) จัดหลักสูตรสถานศึกษามุ่งเน้นพัฒนาการคิด ในรายวิชา/กิจกรรม พัฒนาผู้เรียน/หน่วยการเรียนรู้ 8) กำหนดนโยบาย/วิสัยทัศน์เน้นการพัฒนาการคิด และ 9) การให้อิสระแก่ครูในการสอนคิด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2550 : 38) สอดคล้องกับผล

การศึกษาของวุฒิไกร เทียงดี (2549 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ตัวแปรระดับห้องเรียนมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คือ บรรยากาศในห้องเรียน และพฤติกรรมส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ในชั้นเรียนมีผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของจิตติกาญจน์ สุภิสงห์ (2551 : 169-170) ได้ได้ศึกษาการบริหารและจัดการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ในโรงเรียนมัธยมวัดคูสุตาราม พบว่า โรงเรียนมีการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ใน 6 ด้าน คือ การกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์พัฒนาการคิด การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากร การจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม การสนับสนุนทรัพยากรและการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผลโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

สถานศึกษานอกจากมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา คือ การวางแผน จัดทำหลักสูตร และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของนักเรียน จัดและบริหารชั้นเรียน จัดและดูแลรักษาอุปกรณ์ ตลอดจนอาคารสถานที่ บริหารงานวิชาการ การเงิน บริหารงานบุคคล ดูแลสุขภาพ อนามัยของผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน แล้วสถานศึกษายังมีหน้าที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนให้รู้จักการคิด เพิ่มพูนทักษะในการจัดการ ฝึกฝนการเผชิญสถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ และสามารถประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา หมายความว่า การเรียนการสอนที่ดีไม่ใช่นำเนื้อหาที่ท่องจำสาระในหนังสืออย่างเดียว แต่ต้องเตรียมตัวผู้เรียนให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาด้วย (ปรัชญา เวสารัชช์. 2545 : 27) จะเห็นว่าสถานศึกษาทุกแห่งทั้งที่มีขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ จะต้องดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ให้มีความสมบูรณ์ อันจะนำไปสู่การพัฒนาให้นักเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 3)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนา นักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ โรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม ว่ามีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับใด ซึ่งข้อมูล สารสนเทศที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานพัฒนา นักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

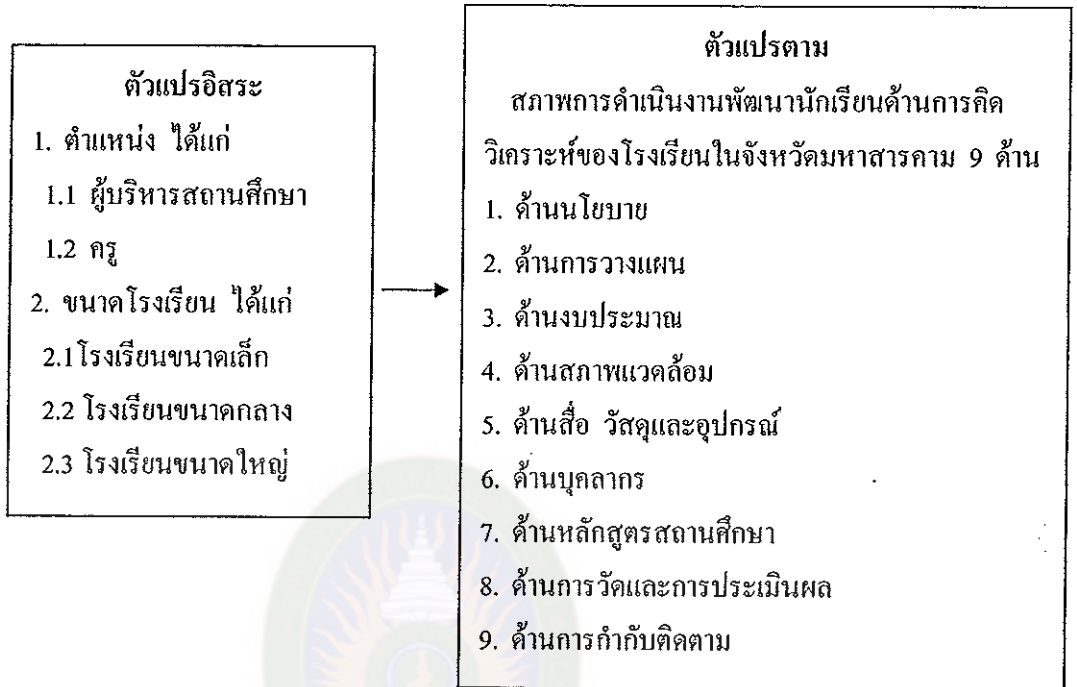
1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคามตามความคิดเห็นของครูที่มีตำแหน่งและปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันต่างกัน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม

สมมติฐานการวิจัย

1. สภาพการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคามของครู ที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกัน
2. สภาพการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคามของครู ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้นำแนวคิดการบริหารเพื่อส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการคิดของทิสนา เขมมณี (2547 : 20) แนวทางการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ของกระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 38) กระบวนการบริหารเชิงคุณภาพตามวงจรควบคุมคุณภาพของเดมมิ่ง (Deming Cycle or Quality Control Circle : PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และ การปรับปรุง (Action) (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2543 : 24) ปรับเป็นกรอบแนวคิดการศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม ดังนี้



แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จำกัดขอบเขตในวิจัย ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ครูโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2551 จำนวนทั้งสิ้น 11,636 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1. 2551 : 5 ; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2. 2551 : 6 ; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3. 2551 : 4)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 กลุ่ม ดังนี้คือ

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม คือ ครูโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2551 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้

ตารางเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie และ Morgan) และการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Non-proposinal Stratified Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 41) จำนวน 371 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมจากการศึกษาภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยพิจารณาจากผลการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) รอบที่ 2 มาตรฐานที่ 4 อยู่ในระดับดีมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.50-4.00 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2549 : 89) จำนวน 10 โรงเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ครั้งนี้ มี 2 ชนิด ได้แก่

3.1 แบบสอบถามสภาพการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม มีทั้งหมด 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ตอนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สภาพการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม

3.2 แบบบันทึกการศึกษาภาคสนาม การบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ คัดเลือกโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างที่มีผลการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) มาตรฐานที่ 4 อยู่ในระดับดีมาก (มีค่าเฉลี่ย 3.50-4.00) (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2549 : 89) ประกอบด้วย แบบบันทึกการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

4. ตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ

1. ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

1.1 ตำแหน่ง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

1.2 ขนาดโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่

2. ตัวแปรตาม คือ สภาพการดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวนเป็น 9 ด้าน คือ

- 2.1 ด้านนโยบาย
- 2.2 ด้านการวางแผน
- 2.3 ด้านงบประมาณ
- 2.4 ด้านสภาพแวดล้อม
- 2.5 ด้านสื่อ วัสดุและอุปกรณ์
- 2.6 ด้านบุคลากร
- 2.7 ด้านหลักสูตรสถานศึกษา
- 2.8 ด้านการวัดและการประเมินผล
- 2.9 ด้านการกำกับติดตาม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การดำเนินงานด้านการคิดวิเคราะห์ หมายถึง กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดทำขึ้น เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ตามกรอบการดำเนินงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 9 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านนโยบาย หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนในการกำหนดนโยบาย หรือวิสัยทัศน์การพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วกัน

1.2 ด้านการวางแผน หมายถึง การดำเนินงานวางแผนของโรงเรียนเพื่อพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ โดยการจัดทำแผนกลยุทธ์ หรือแผนปฏิบัติการ โครงการ กิจกรรมและดำเนินงานตามแผนที่ตั้งไว้

1.3 ด้านงบประมาณ หมายถึง การดำเนินงานจัดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงาน หรือโครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์

1.4 ด้านสภาพแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ห้องปฏิบัติการ แหล่งเรียนรู้ บรรยากาศที่เอื้อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์

1.5 ด้านสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อให้มีสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่ทันสมัย หลากหลาย เพียงพอ ต่อการนำไปพัฒนานักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์

1.6 ด้านบุคลากร หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมนักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์โดยส่งเสริมให้ครู ศึกษาต่อ การอบรม การสัมมนา การศึกษาดูงาน การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม การให้ขวัญกำลังใจ

1.7 ด้านหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้เอื้อต่อการส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ และสอดคล้องกับท้องถิ่น

1.8 ด้านการวัดและประเมินผล หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนด้านวิธีการและการพัฒนาเครื่องมือวัดผล ประเมินผลด้านการคิดวิเคราะห์อย่างหลากหลายมีคุณภาพ น่าเชื่อถือ นำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน

1.9 ด้านการกำกับติดตาม หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนในการกำกับ นิเทศ ติดตาม การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง หลากหลาย มีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ นำผลมาปรับปรุงพัฒนา และรายงานผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

2. การคิดวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการจำแนก แยกแยะ แยกแยะส่วนประกอบต่าง ๆ ของสิ่งของ วัตถุ เรื่องราว สถานการณ์ เหตุการณ์ ว่า ประกอบด้วยอะไร มีความสำคัญอย่างไร มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นผล และอาศัยหลักการใด

3. ครู หมายถึง ข้าราชการครูที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2551

4. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาหรือรองผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้รักษาราชการแทนผู้บริหารสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2551

5. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1, เขต 2 และเขต 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ แบ่งตามขนาด ได้ 3 ขนาด ตามเกณฑ์การคัดเลือกสถานศึกษาเพื่อรับรางวัลพระราชทานดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 3)

5.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

5.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121-280 คน

5.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 281 คนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลวิจัยครั้งนี้ทำให้สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนสามารถนำข้อมูลสารสนเทศ สภาพปัญหาการดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหามาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงการพัฒนาการเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
2. ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน สามารถนำรูปแบบ แนวทางที่ได้จากการวิจัยไปใช้การวางแผน การปรับปรุง การพัฒนาการดำเนินงานด้านการคิดวิเคราะห์ให้กับนักเรียนตามบริบทของสถานศึกษา